मैत्रावरुणर्वसिष्ठः।इन्द्रावरुणौ। जगती।

युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गव्यन्तः पृथुपर्शवो ययुः।
दासा च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम्॥ ७.०८३.०१

नरा- हे नेतारौ। युवाम्- युवयोः। आप्यम्- बान्धव्यम्। पश्यमानासः- पश्यन्तः। गव्यन्तः- चिद्रश्मिकामाः। पृथुपर्शवः- प्राणतुरगसम्पन्नाः। पर्शुः पार्श्वास्थि। तद्युक्ताश्वसम्पन्नाः। ययुः- अगच्छन्। दासा- स्तेनभावनानि। च। वृत्रा- आवरणानि। आर्याणि- सात्त्विकबन्धनानि च। हतम्- नाशयतम्। सुदासम्- सुष्ठु दातारम्। इन्द्रावरुणा। अवसा- रक्षया। अवतम्- रक्षतम्॥१॥

यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं चन प्रियम्।
यत्रा भयन्ते भुवना स्वर्दृशस्तत्रा न इन्द्रावरुणाधि वोचतम्॥ ७.०८३.०२

इन्द्रावरुणा। यत्र। नरः- वीराः। कृतध्वजः- उच्छ्रिताः। ध्वजति उच्छ्रयं प्राप्नोतीति ध्वजः। ध्वज गतौ। समयन्ते- सङ्गच्छन्ति। यस्मिन्। आजा- युद्धे। किं चन प्रियं भवति- किमपि प्रियं नास्ति। यत्र। भुवना- भुवनानि। भयन्ते- भयं प्राप्नुवन्ति। तत्र। स्वर्दृशः- स्वर्गद्रष्टृभ्यः। नः- अस्मभ्यम्। अधि वोचतम्- उपदिशतम्॥२॥

सं भूम्या अन्ता ध्वसिरा अदृक्षतेन्द्रावरुणा दिवि घोष आरुहत्।
अस्थुर्जनानामुप मामरातयोऽर्वागवसा हवनश्रुता गतम्॥ ७.०८३.०३

भूम्याः- पृथिव्याः। अन्ताः- पर्यन्ताः। ध्वसिराः- ध्वस्ताः। सं अदृक्षन्त- समदृश्यन्त। इन्द्रावरुणा। दिवि- नभसि। घोषः- गर्जनम्। आरुहत्। जनानाम्- विशाम्। अरातयः- शत्रवः। माम्। उप अस्थुः- उपस्थिताः। अर्वाक्- अस्मदभिमुखम्। अवसा- स्वरक्षाशक्त्या। हवनश्रुता- अस्मदाह्वानश्रोतारौ। आ गतम्- आगच्छतम्॥३॥

Dr. Rangaji

WEBOLIM

इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदासमावतम्।

ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत्पुरोहितिः॥ ७.०८३.०४

इन्द्रावरुणा। वधनाभिः- प्रहरणैः। अप्रति- अप्रतिगतौ। भेदम्- भेदभावनम्। वन्वन्ता- हिंसन्तौ। सुदासम्- शोभनदायकं सुसेवकं वा। प्र आवतम्- प्रकर्षेण रक्षतम्। येषाम्। पुरोहितिः- मत्पौरोहित्यम्। अभवत्। तेषाम्। तृत्सूनाम्- आवरणबाधकानाम्। सत्या- सत्याः। ब्रह्माणि- मन्त्राः। हवीमनि- यज्ञे। शृणुतम्॥४॥

इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति माघान्यर्यो वनुषामरातयः।

युवं हि वस्व उभयस्य राजथोऽध स्मा नोऽवतं पार्ये दिवि॥ ७.०८३.०५

इन्द्रावरुणौ। अर्यः- अरेः। अघानि- प्रहरणानि। मा- माम्। अभ्यातपन्ति- सन्तापयन्ति। वनुषाम्- हिंसकानां मध्ये। अरातयः- शत्रवः। अभ्यातपन्ति। युवम्- युवाम्। हि- खलु। उभयस्य- दिव्यभौमयोः। वस्वः- सम्पदाम्। राजथः- स्वामिनौ भवथः। अध स्म- अतःकारणात्। पार्ये दिवि- स्वर्गे। नः- अस्मान्। अवतम्- रक्षतम्॥५॥

युवां हवन्त उभयास आजिष्विन्द्रं च वस्वो वरुणं च सातये।

यत्र राजभिर्दशभिर्निबाधितं प्र सुदासमावतं तृत्सुभिः सह॥ ७.०८३.०६

इन्द्रं च वरुणं च। युवाम्। वस्वः- धनस्य। सातये- लाभाय। आजिषु- युद्धेषु। उभयासः- दिव्या भौमाश्च। हवन्ते- आह्वयन्ति। यत्र। राजभिः दशभिः- द्योतकैर्दशेन्द्रियैरित्याध्यात्मिके। निबाधितम्- हिंसितम्। वशीकृतं बद्धं वा। सुदासम्- सुष्ठु दायकम्। तृत्सुभिः सह- वृत्रबाधकैः सह। प्र- प्रकर्षेण आवतम्- रक्षतम्॥६॥

दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः।

सत्या नृणामद्मसदामुपस्तुतिर्देवा एषामभवन्देवहूतिषु॥ ७.०८३.०७

Dr. Ranganji

WEBOLIM

दश। राजानः। अयज्यवः- अदानशीलाः। समिता- सङ्गताः। इन्द्रावरुणा। सुदासम्- शोभनदात्रा। न। युयुधुः- योद्धुं शेकुः। अद्मसदां नृणाम्- अद्मनि अन्ने हविषि सीदतामृत्विजाम्। उपस्तुतिः। सत्या। एषाम्- एतेषाम्। देवहूतिषु- देवाह्वानेषु। देवाः। अभवन्- बभूवुः ॥७॥

दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सुदास इन्द्रावरुणावशिक्षतम्।
श्वित्यञ्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो असपन्त तृत्सवः॥ ७.०८३.०८

यत्र। नमसा- नमस्कारेण। श्वित्यञ्चाः- निर्मलाः। कपर्दिनः- जटिलाः। धीवन्तः- धीमन्तः। तृत्सवः। धिया- बुद्ध्या। असपन्त- पर्यचरन्। तत्र। दाशराज्ञे- दशभिरिन्द्रियैरित्याध्यात्मिके । यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हय इति श्रुतेर्दश राजानो दशावरणान्येव। तानि दशेन्द्रियाणि। यदिन्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरिति श्रुतेर्दशेन्द्रियतर्पका दशभोगा ज्ञायन्ते। दश राजानः समिता अयज्यव इति श्रुतेरदानशीलानि केवलभोगपराणीन्द्रियाणि निर्दिष्टानीति ज्ञायते। विश्वतः- सर्वतः। परियत्ताय- परिवेष्टिताय। सुदासे- शोभनदात्रे। इन्द्रावरुणौ। अशिक्षतम् ॥८॥

वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्नते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा।
हवामहे वां वृषणा सुवृक्तिभिरस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम्॥ ७.०८३.०९

अन्यः- एकः। समिथेषु- युद्धेषु। वृत्राणि- आवरणानि। जिघ्नते- हिनस्ति। अन्यः- इतरः। सदा- सततम्। व्रतानि- नियतीर्धर्मान्। अभि रक्षते- पालयति। सुवृक्तिभिः- मन्त्रैः। वाम्- युवाम्। वृषणा- वर्षकौ। हवामहे- आह्वयामः। अस्मे- अस्मभ्यम्। इन्द्रावरुणा। शर्म- मङ्गळम्। यच्छतम्- दत्तम् ॥९॥

अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः।
अवध्रं ज्योतिरदितेर्ऋतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे॥ ७.०८३.१०

पूर्वं व्याख्यातम् (७.०८२.१०) ॥१०॥

Dr. Rangaji
WEBOLIM